

DIDAKTIK O'YINLAR TEHNOLOGIYASI VA UNING BOSHLANG'ICH SINFLARDAGI O'RNI

Meretgeldieva Aygul

NDPI Boshlang'ich ta'lim fakulteti 3-kurs talabasi

<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.8166616>

ARTICLE INFO

Received: 14th July 2023

Accepted: 19th July 2023

Online: 20th July 2023

KEY WORDS

Didaktik o'yinlar va ularning muhim o'rni, ijodiy o'yin, qoidali o'yin, bolaning ruhiyati va jismi, intellektual imkoniyat.

ABSTRACT

Ushbu maqolada shu bayon qilinadiki, bunda o'yinlarning ahamiyati, o'rni, ijodiy va qoidali o'yinlarning mazmuni, didaktik o'yinlarga xos bo'lgan qonun-qoidalar. O'yin - ta'lim-tarbiyaning qudratli quroli ekanligi bayon qilinadi hamda boshlang'ich sinflar ta'limi amaliyotida qo'llaniladigan didaktik o'yinlar haqida suhbat ketadi.

O'yin - insonning kayfiyatini ko'taruvchi, harakatga keltiruvchi jarayondir. Bu jarayonni har bir sohada qo'llab borish, maqsadga muvofiqdir. Sababi uning ahamiyati juda kattadir.

Dunyo tarbiyashunoslik ilmida bolalarning yetakchi faoliyati o'yin ekani va o'yinlarning maktabgacha yoshdagi davrda muhim sanalishi har jihatdan asoslab berilgan. O'yinlarning didaktik shakli boshlang'ich ta'lim amaliyotida ham o'ziga xos ahamiyat kasb etadi. Didaktik o'yinlar jarayoni zamirida o'quvchilarga ta'lim berish, olam va odam sirlarini anglatish, mustaqil mulohaza yuritishga undash hamda shular asnosida ma'naviy to'kislik sari yuz burgan shaxsni shakillantirish maqsadi yotadi. Boshlang'ich sinflar ta'lim jarayonini o'yinlar ko'magida tashkil etish masalasi ham pedagogika ilmida alohida o'rganilgan. Bevosita bolalarning o'yinlarga bag'ishlangan tadqiqotlarda ta'kidlanishicha, o'yinlar nafaqat maktabgacha yoshdagi bolalarning, balki boshlang'ich sinf o'quvchilarining ham asosiy ish faoliyatlaridan biri bo'lib, ularning shaxs sifatida shakillanishlariga o'z ijobiy ta'sirini ko'rsatadi. Boshlang'ich sinflarda tashkil etilgan o'yinlar o'quvchilarda bir qator fazilatlarining tarkib topishi garovidir. Darsning jonli va qiziqarli o'tishi o'yinning sifatini yanada oshiradi, albatta. Avvalgi o'qitish tizimida ham bu bo'lgan, hozirgi paytda asosan talab qilib turilgan omillardan biridir, desak adashmaymiz.

Bolalarning yoshlari ulg'ayib mustaqil harakat qilish imkoniyati oshgan sari ularning atrofdagi narsa va hodisalar ko'magida dunyoqarashi ham kengayib boradi. Boshlang'ich sinf yoshidagi bola atrofidagi narsalar dunyosini bilish jarayonida ular bilan bevosita amaliy munosabatda bo'lishga intiladi. Bu o'rinda shu narsa xarakterlikli, bola bilishga tashnaligidan atrofdagi o'zining qo'lidan keladigan ishlar bilangina emas, balki kattalarga mansub bo'lgan, o'zining kuchi yetmaydigan, haddi sig'maydigan voqea-hodisalar bilan ham amaliy munosabatda bo'lishga intiladi. Bu tezroq katta bo'lish istagining tashqi ko'rinishidir. Albatda, bolajonlar tezroq ulg'ayishni istaydilar. Ko'p narsalar bilgisi, ko'p narsalar bajargisi va

g'ayraoddiy narsalar ixtiro qilgisi keladi. Ular umuman charchashmaydi. Doimo harakatda bo'lishadi. Shuning uchun ham ular o'yinqaroq bo'lishlarining sababi ham shundadir. Turli ko'rnishdagi o'yinlar ularning kelajagiga zamin yaratadi. Ko'p o'yinlarni biladigan bola o'zidan o'yinlar ham tuza oladi. Bu esa uning kelajakda ixtiro qilish imkoniyatini oshirib borib, har qanday sohada ham jadal suratda o'sishiga yordam beradi. Bunday turdagi boladan ixtirochi chiqishi ham ajab emas.

O'yinlar bolalarning jismoniy, aqliy, axloqiy, mehnat va estetik tarbiyasida, ularda mustaqil fikrlash ko'nikmasining shakllanishida katta ahamiyat kasb etadi. O'yinlar bog'cha va boshlang'ich sinflar ta'limida amalga oshiriladigan mashg'ulotlar, darslar ularning kundalik hayotidagi kuzatishlari bilan uzviy bog'liq bo'lib, ta'limiy-tarbiyaviy ahamiyat ham kasb etadi. O'yinlarning rangba-rangligi, har birining o'z mazmuni va tashkil etish yo'siniga, bu jarayonda foydalaniladigan jihozlarning turlari hamda o'rniga ko'ra ham xilma-xillik kasb etadi. Bular, o'z navbatida, o'yinlarni turkumlashlashtirishni taqozo etadi. Didaktik adabiyotlarda o'yinlarni ikki katta guruhga bo'linishi ta'kidlanadi: ijodiy va qoidali o'yinlar.

Ijodiy o'yinlarning mazmunini bolalarning o'zlari o'ylab topadilar va ularda o'z taassurotlari, borliq haqidagi tushunchalari, bilimlari hamda unga munosabatlarni aks ettiradilar. Ijodiy o'yinlarda bolalarning tevarak-atrofdan olgan taassurotlari aks ettiriladi. Ularda bolalarning erkinligi, mustaqilligi, tashkilotchiligi va ijodkorlik bolalarning maktabgacha yoshdagi faoliyatiga xosdir.

Qoidali o'yinlar esa kattalar tomonidan yaratiladi va bolalar hayotiga tatbiq etiladi. Bunday o'yinlar o'z mazmunini va qoidalarning sodda yoki murakkabligi darajasiga asoslangan holda bolalarning yoshlariga qarab taqdim etiladi. Kattalar tomonidan belgilab qo'yilgan qoidalar asosida o'yinlarning ko'pchiligini xalq o'yinlari tashkil etadi. Ya'ni avloddan-avlodga o'tib, bugungacha yetib kelgan ko'cha o'yinlaridir. Qoidali o'yinlarning bir qismi didaktik ahamiyat kasb etadi va ular boshlang'ich sinflar amaliyotida alohida o'rinni egallaydi.

Boshlang'ich sinflar ta'limi amaliyotida qo'llaniladigan didaktik o'yinlarning har birida o'ziga xos jihatlari, bajarilish shartlari bo'lgani holda, hammasi uchun umumiy bo'lgan xususiyatlar ham bor: maqsad, vazifa va xulosaning mavjudligi hamda rejali harakatlar. Bolalarning rivojlanishi, yosh xususiyatlari, ta'lim turiga qarab o'yinlar oldiga qo'yilgan maqsadlar ham o'zgarib boradi. Didaktik o'yinlarda o'quvchilar maqsadga erishish uchun sheriklar tanlaydilar, zarur jihozlar topadilar, o'yin davomida o'ylanadilar, izlanadilar, ilmiy yoki hayotiy haqiqatlarni kashf etadilar, muayyan harakat va qiliqlar qiladilar. Boshqa faoliyat turlarida bo'lgani singari o'yin jarayonida ham bolalarning shaxsiyati, psixik bilish jarayonlari, irodasi, hissiyoti, ta'sirchanligi, ehtiyoj va qiziqishlari jalb etiladi, o'yinda bolalar faol harakat qiladilar, muloqotda bo'ladilar, o'z bilimlaridan o'rni bilan foydalanadilar ham.

Inson tabiatan shundayki, unga nima qiziq bo'lsa, o'sha narsa uning ruhiyati, ongi va jismi uchun ham foydalidir. Shu bois ham odamzod o'ziga yoqqan faoliyat turi bilan shug'ullanishdan charchamaydi. Jumladan bolalar ham o'zlari yaxshi ko'rgan faoliyati bilan uzoq shug'ullana oladilar. Bu ularga hech malol kelmaydi.

References:

1. Q.Husanboyeva, M.Hazratqulov, Sh.Jamoldinova "Boshlang'ich sinflarda adabiyot o'qitish metodikasi" kitobi. Toshkent - 2020
2. A.Aliev "O'quvchilarning ijodkorlik qobiliyati" kitobi. Toshkent - 2016
3. www.org.uz